

УДК 792+796.332

E. Benkowska,

Doktorantka Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego,

ul. Jana Bażyńskiego 8, 80-308, Gdańsk, Polska,

tel. : + 480513638153,

ebenkowska@gmail.com

ELEMENTY WIDOWISKA TEATRALNEGO W MECZOWYCH OPRAWACH KIBICÓW LECHII GDAŃSK

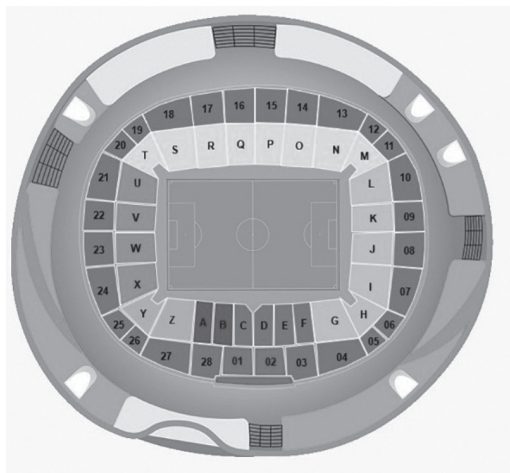
Oprawy meczowe tworzone przez kibiców piłkarskich noszą w sobie wiele znamion przedstawienia teatralnego, takich jak chociażby: przygotowana scenografia, choreografia, grupowe śpiewy przypominające grecki chór, a także adekwatne kostiumy z klubowym logo, co więcej – nieformalna atmosfera pozwala na swobodne wyrażenia emocji i przeżycie katharsis, zaś artykuł ten jest analizą tychże elementów.

Słowa kluczowe: kibice, oprawa meczowa, Lechia, Gdańsk, teatr, widowisko.

Wstęp. Piłka nożna jest stosunkowo młodą dyscypliną sportu, jednakże nie można jej odmówić wielkiej popularności. Komercjalizacja, której uległ futbol, wpłynęła nie tylko na jego rozwój, ale też sposób postrzegania piłkarzy jako osobowości telewizyjnych czy celebrytów, zaś współczesne kibicowanie nosi znamiona widowiska teatralnego, gdyż dawno przestało być tylko wsparciem piłkarzy i stało się też

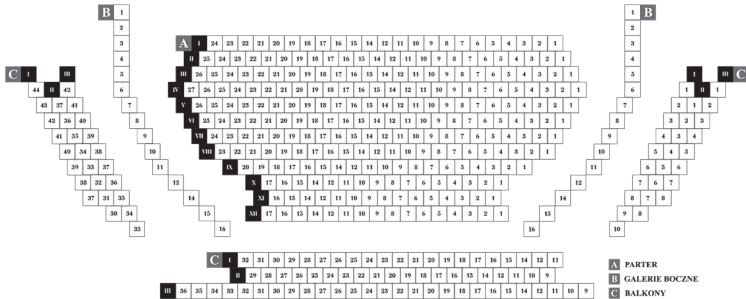
pokazem umiejętności organizacyjnych oraz twórczych, w tym choreograficznych i scenograficznych. Zresztą, te dwa światy: teatralny i piłkarski, już dawno zaczęły się przenikać, czego dowodem są chociażby przedstawienia osadzone w świetle kibiców, np. sztuka *Faza Delta* w reżyserii Adama Orzechowskiego, będąca 2012 roku na afiszu gdańskiego Teatru Wybrzeże oraz warszawskiego Teatru Powszechnego, lecz w tym drugim reżyserowana przez Gabriela Gietzky'ego, czy przedstawienie *Tęczowa Trybuna 2012*, które na deskach Teatru Polskiego we Wrocławiu wystawiła Monika Strzępka.

W dalszej części artykułu przeanalizuję oprawy meczowe stworzone przez kibiców Lechii Gdańsk, przez pryzmat przedstawienie teatralnego. Porównam również konstrukcje gdańskiego stadionu z konstrukcją Dużej Sceny Teatru Wybrzeże, a także postaram się zastanowić nad rolą widzą w obu tych widowiskach. Twórczość kibiców piłkarskich wciąż pozostawia wiele pola dla badaczy, dlatego też większość moich źródeł stanowią te internetowe. Dodatkowo materiał badawczy zebrałam również podczas moich badań terenowych przeprowadzanych na meczach *Lechii Gdańsk*. Wszelkie cytowane przeze mnie teksty przytaczam w oryginale.

Rysunek 1. Plan „Stadionu Energa Gdańsk”[12]

TEATR WYBRZEŻE
DUŻA SCENA - PLAN WIDOWNI

Rysunek 2. Plan widowni dużej sceny Teatru Wybrzeże w Gdańsku [4]

1. Mecz piłkarski a przedstawienie teatralne. Kibice nie istnieliby bez widowiska sportowego, jakim jest mecz piłkarski, który można porównać do dwuaktowej, bezdialogowej struktury dramatycznej opartej na konflikcie swój-obcy z jasnym podziałem ról, w której aktorami poza piłkarzami są też sędziowie czy trenerzy. Z zasady bohater jest zbiorowy, gdyż chodzi o to, by wygrała drużyna, lecz zdarzają się mecze, w których cała uwaga skupia się na jednym graczu prowadzącym zespół do zwycięstwa lub porażki, czasem dzięki swym kontrowersyjnym decyzjom głównymi bohaterami stają się sędziowie. Miłośnicy piłki nożnej często są bardzo zaangażowani emocjonalnie w grę swojego zespołu, o czym świadczą badania przeprowadzone przez klinikę Rehasport z Poznania, która w 2013 roku podczas trzech meczów badała pracę serca kibiców *Lecha Poznań*. Jak się okazało, tętno fanów tego klubu wzrastało z 70 do 110 uderzeń na minutę, a jednego z badanych w momencie zdobycie gola nawet do 175 [11]. Jak pisze Katarzyna Pinkosz w artykule *Kibicowanie na zdrowie?* dla tygodnika *Do Rzeczy*, zarówno pozytywne, jak i negatywne emocje podczas meczu powodują u widza zmiany fizjologiczne, tj. wzrasta ciśnienie jego krwi i przyspiesza tętno – tak, jakby to on sam grał

na boisku [11]. Wpływ na ten efekt ma kilka czynników, przede wszystkim piłkarze na murawie nie występują jako wykreowane postaci, lecz są prawdziwymi ludźmi, którzy walczą o spełnienie swoich marzeń, a także o swój byt, w związku z tym emocje, które generują są autentyczne, a nie zagrane. Co więcej, tworzą oni prawdziwe historie, w przeciwieństwie do aktorów, którzy odgrywają scenariusze będące efektem imaginacji autora. Innym ciekawym czynnikiem jest bez wątpienia różnica w konstrukcji teatru i stadionu, którą przedstawię na przykładzie planu Stadionu Energa Gdańsk, na którym gra zespół Lechii Gdańsk, oraz schematu widowni dużej sceny Teatru Wybrzeże w Gdańsku, gdyż oba te obiekty odwiedzam regularnie i oba znam bardzo dobrze.

Jak widać na zamieszczonych powyżej ilustracjach, stadion zbudowany jest na planie elipsy, z centralnie położonym boiskiem, które można uznać za scenę otoczoną ze wszystkich stron trybunami, lecz inaczej niż w teatrze, nie znajduje się ona na podwyższeniu, gdyż murawa jest najniżej położoną powierzchnią tej sportowej areny, dzięki czemu kibice patrzą na zawodników z góry. Co więcej, tego typu budowa pozwala zobaczyć pozostałych uczestników widowiska, zarówno z pola gry, jak i sektorów dla widzów. Widownia w Teatrze Wybrzeże zbudowana jest na planie półokręgu, zascenie pozostaje dla widza tajemnicą, a występujących aktorów można obserwować, zależnie od miejsca, z dołu, z góry lub z tego samego poziomu. Różnica występuje również w oświetleniu tych dwóch obiektów: na stadionie oświetlone są zarówno osoby obecne na boisku, jak i te na trybunach, w teatrze zaś światło okala zazwyczaj jedynie interpretatorów, tym samym pozostawiając publiczność w ciemności (Wynika to z tego, iż światło jest takim samym środkiem artystycznym jak scenografia czy kostiumy, budującym atmosferę i podkreślającym dramaturgię spektaklu). To razem z konwencją, w której aktorzy udają, że nie zauważają obecności publiki, ustawia widza w roli biernego obserwatora lub wręcz podglądacza (Oczywiście we współczesnym teatrze są spektakle, w których dochodzi do interakcji między aktorami i widzami, ale są to zazwyczaj celowe zabiegi reżyserskie, które mają wywołać konkretny efekt i traktowane są wciąż jako wyłamywanie się z konwencji, a

nie jako norma.). Pożądanymi reakcjami są: aplauz, śmiech, lub płacz, zaś wszelkie komentarze, ziewanie czy zmienianie pozycji z siedzącej na stojącą – to zachowania wykraczające poza teatralną etykietę. Jak twierdzi Helmut Plessner, śmiech i płacz towarzyszy nam tylko w tych sytuacjach, na które nie mamy innej odpowiedzi. Osobie, która śmieje się lub płacze, dana sytuacja jawi się w świetle efektywnej niemożności znalezienia na nią innej adekwatnej odpowiedzi. Prawdopodobnie mogłaby ona pozostać poważna i chłodna, jednak tego nie chce i umyślnie poddaje się komizmowi lub wzruszeniu [2, s. 515]. W teatrze teoretycznie możemy powiedzieć głośno, co myślimy, nie jest to nielegalne, ale jednak wchodzimy w tę grę, w której głos mają tylko aktorzy, bo chcemy być podglądaczami, którzy się wzruszają, śmieją, w ukryciu przeżywają emocje. Na stadionie jest zupełnie odwrotnie, to przede wszystkim publiczność ma głos, który wyraża za pomocą wspólnych okrzyków, gwizdów, śpiewów, haseł wypisanych na transparentach czy choreografii. Piłkarze przy tym często zachęcają kibiców do żywiołowych reakcji i dopingowania drużyny, celowo wchodząc z nimi w interakcje (a dokładniej ze zbiorowością kibiców, rzadko z pojedynczymi osobami), dzięki czemu publika staje się integralną, ale też zauważalną i słyszalną częścią widowiska.

2. Czy ultrasi to chór? Wbrew pozorom kibice nie stanowią jednolitej grupy, gdyż sami dzielą się na: *pikników* – osoby przychodzące na stadion by obejrzeć mecz i skorzystać z usług gastronomicznych (podczas meczów *Lechii Gdańsk*, zajmują wszystkie sektory oprócz tych zaznaczony na zielono, patrz Rys.1.), *chuliganów*, którzy od rozgrywek sportowych bardziej interesują się bójkami z fanami innych drużyn (w Gdańsku tworzą grupę *Chuligani Wolnego Miasta*, w skrócie CHWM) [Posiadają fanpage na portalu Facebook, dostępny pod adresem: <https://www.facebook.com/Chuligani-Wolnego-Miasta-Lechia-Gda%C5%84sk-236796816714344/>, dostęp 01.07.2017] oraz ultrasów – zagorzałych fanów, którzy organizują doping na trybunach, zbierają na niego pieniądze, współpracują z władzami klubu, a także zrzeszają się w oficjalnych stowarzyszeniach, jak np. *Lwy Północy* – stowarzyszenie kibiców *Lechii Gdańsk* (na Stadionie Energa Gdańsk zajmują trybuny zaznaczone na zielono). Ta ostatnia grupa wydaje mi się niezwykle interesująca, gdyż zdaje się pełnić podczas me-

czu podobną rolę do tej, którą dawniej w przedstawieniach pełnił grecki chór. Przede wszystkim dlatego, że kibice są głosem *polis*, a ich zbiorowa wypowiedź jest śpiewana lub mówiona, w dodatku wsparta gestem, układem choreograficznym, rekwizytami (chorągwiemi, transparentami, kartonami, szalikami, racami tworząc tym samym swoistą scenografię) lub dźwiękami bębnów (będącymi oprawą muzyczną). Dodatkowo na sektorach zajmowanych przez *ultrasów* obowiązują określone *kostiumy*, tj. należy przyjść ubranym w bluzy, kurtki, szaliki, czapki itp. z logo oraz w barwach ukochanego klubu. Podczas meczu należy stać, a nie siedzieć – wiadomym jest, iż ta pierwsza pozycja sprzyja głośnym i swobodnym krzykom oraz śpiewom. Co więcej, nieformalna atmosfera, anonimowość, którą daje tłum, a także otwarta (niezadaszona całkowicie) konstrukcja stadionu pozwala na swobodne wyrażanie emocji i przeżycie katharsis (To akurat jest dla mnie dość paradoksalne, ponieważ żeby wejść na stadion trzeba spełnić szereg formalności: przy zakupie biletu podać swoje imię, nazwisko oraz numer PESEL, a także pozwolić na zrobienie zdjęcia swojej twarzy, następnie trzeba przejść przez specjalne bramki, a także przebrnąć przez przeszukanie wykonywane przez ochroniarzy, co więcej wszystko to odbywa się często w asyście policji, ale mimo tego, atmosfera na stadionie uchodzi za nieformalną. W teatrze zaś można bilet kupić anonimowo, nikt nikogo nie przeszukuje, należy jedynie oddać okrycie wierzchnie do szatni, ale trzeba się elegancko ubrać i przez to już atmosfera staje się sztywniejsza – formalna). Kibicowanie jest swoistym wentylem bezpieczeństwa dla tych, którzy muszą swoje uczucia trzymać na wodzy zarówno w domu jak i pracy [1, s. 90–91]. Treść przyśpiewek jest dostosowana do przebiegu meczu (akcji), mogą to być zarówno utwory zachęcające drużynę do zwycięstwa, np. „Kto wygra mecz? Lechia! Kto? Lechia! Kto? Lechia! Lechia! Lechia! Do boju! Do boju! Do boju Lechia Gdańsk!” [6], jak i te śpiewane na pocieszenie w wypadku porażki: „Czy wygrasz, czy nie, ja i tak kocham Cię. W sercu moim Lechia – najwspanialszym klubem jest!” [9]. Na podobnej zasadzie teksty dobierane są do aktualnego przeciwnika (antagonisty), tj. gdy drużyna Lechii Gdańsk gra z Arką Gdynia wykrzykiwane są wulgarne hasła porównujące ten klub do świni, zaś gdy do grodu Neptuna przyjeżdża zespół Śląska Wrocław, to śpiewane są przyśpiewki tegoż klubu

bu na znak przyjaźni kibiców obu drużyn. Teksty oparte są na prostych rymach i rytmach (zazwyczaj ośmiozgłoskowcu), a także śpiewane są na melodię utworów powszechnie znanych takich jak „Yellow Submarine” The Beatles czy ludowa pieśń „O mój rozmarynie” [10]. Dzięki tym zabiegom łatwiej jest je zapamiętać, a intonuje je zaś tzw. *gniazdowy* – osoba prowadząca doping (zapiewają) (Na meczach Lechii Gdańsk dwie osoby wspólnie prowadzą doping kibiców). Ultrasi w swych okrzykach zwracają się też czasem bezpośrednio do konkretnego piłkarza (gdy są zadowoleni z jego gry, lub wprost przeciwnie), do sędziego gdy nie podoba im się jego praca, do kibiców drużyny przeciwnej, w ten sposób nawiązując dialog.

Kibice, będąc wielką grupą, czują się bezkarni, a zarazem wolni i często wyrażają poglądy sprzeczne z polityką państwa. W latach osiemdziesiątych XX wieku ówczesni kibice Lechii Gdańsk zamiast dopingować swoich piłkarzy, szczególnie podczas meczów wyjazdowych, skandowali hasła polityczne takie jak: „Nie ma wolności bez Solidarności!”, „Precz z komuną!” czy „Znajdzie się pała na dupę generała!” [3, s. 44–45].

Rysunek 3. Oprawa meczu
Lechia Gdańsk – Legia Warszawa z 03.05.2012 r.

Nie inaczej jest obecnie i dotyczy to również władz samego klubu, np. w roku 2010 doszło do protestu kibiców, którzy niezadowoleni z działań ówczesnych władarzy Lechii Gdańsk, zaprzestali prowadzenia zorgani-

zowanego dopingu [7]. Jednakże, mimo tak ogromnej siły, kibice, tak jak grecki chór, w czasie meczu są bezradni i nie mają bezpośredniego wpływu na przebieg akcji oraz na ostateczny wynik.

Zakończenie. Kibicowskie oprawy meczu potrafią być naprawdę spektakularne, jednakże stadion to nie teatr. Mecz piłkarski i przedstawienie teatralne to podobne do siebie widowiska, które generują emocje zarówno u twórców, jak i u publiki, a także prowadzą do katharsis, niemniej jednak przyciągają zupełnie z innych powodów. Widz w teatrze chce być raczej niewidzialnym podglądaczem, by obejrzeć sztukę, krytykującą rzeczywistość, zaś ultrasi przychodzą na stadion po to, by być częścią silnej i zauważalnej grupy. Kibice istnieją tylko w zbiorowości, głos pojedynczej osoby nie jest słyszalny na meczu, ale głosy kilku lub kilkunastu tysięcy ludzi śpiewających tę samą przyśpiewkę już tak. Komercjalizacja piłki nożnej spowodowała, iż mecze stały się przede wszystkim widowiskiem telewizyjnym, w którym głos mają komentatorzy i co ciekawe – kibice właśnie. Radosław Kossakowski, socjolog badający zachowania kibiców, określił działania ultrasów podczas meczu mianem performensu [8]. Myślę, że ma tu wiele racji, jednak moim zdaniem doping nie jest tylko pokazem umiejętności, ale też demonstracją siły. Okrzyki oparte na najbardziej pierwotnych otwartych głoskach, przyśpiewki z nacechowanym emocjonalnie słownictwem, machanie proporcami, wynoszenie pokrywających cały sektor flag, a także odpalanie, przypominających żywy ogień, czerwonych rac nie służą dostarczaniu innym wrażeń estetycznych, lecz ma jeden nadrzędny cel – przestraszyć przeciwnika.

Bibliografia i źródła internetowe

1. Dudala J. Fani-chuligani. Rzecz o polskich kibolach. Rzecz o polskich kibolach. Studium socjologiczne. – Warszawa : Żak, 2004. – 234 s.
2. Plessner H. Śmiech i płacz // Antropologia widowisk. Zagadnienia i wybór tekstów / Pod red. L. Kolankiewicza, W. Dudzika. – Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2008.
3. Wąsowicz J. Biało-zielona Solidarność. O fenomenie politycznym kibiców gdańskiej Lechii 1981–1989. – Gdańsk : Finna, 2012. – 314 s.

4. Plan widowni dużej sceny. Teatr Wybrzeże. URL: http://static.teatrwybrzeze.pl/repository/work/doc/9003_1_PUBLISHED.pdf/

5. Minuta po minucie, Legionisci.com, 03.05.2012 URL: http://legionisci.com/mecz/610/minuta_po_minucie/

6. Herholz Ł. Kto wygra mecz! Jazda z ... Lechijko jazda Lechia Gdańsk. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KILez-fgqKM/>

7. Jag. Lechia - Villarreal w sobotę w Gdańsku Czy to święto zakłóci protest kibiców? URL: <http://www.trojmiasto.pl/wiadomosci/Czy-to-swieto-zakloci-protest-kibicow-n40692.html#>

8. Kossakowski R. Performens na trybunach. O kulturowo-dramaturgicznym aspekcie kibicowania // Studia humanistyczne AGH. – T. 13/1, 2014. – S. 9–26. URL:

9. <http://journals.bg.agh.edu.pl/STUDIA/2014.13.1/human.2014.13.1.9.pdf/>

10. Krzysiek Es. Lechia Gdańsk. Czy Wygrywasz Czy Nie. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AHJGqVTOAs8/>

11. Nikson. Śpiewnik URL: <https://lechia.net/strefa-fana/inne/spiewnik/>

12. Pinkosz K. Kibicowanie na zdrowie? URL: <http://e.dorzeczy.pl/>

13. Suchecki K. Lechia otwiera największy sektor rodzinny w Polsce. URL: <http://lechia.pl/aktualnosci/lechia-otwiera-najwiekszy-sektor-rodzinny-w-polsce-5884/>

Э. Бенковска

ЭЛЕМЕНТЫ ТЕАТРАЛЬНОГО ПРЕДСТАВЛЕНИЯ В ОФОРМЛЕНИИ МАТЧЕЙ БОЛЕЛЬЩИКАМИ ЛЕХИИ (Гданьск)

В статье анализируются феномены, которые квалифицированы как элементы театрального представления. Футбольные матчи, в которых участвуют футбольные болельщики, содержат ряд признаков театральной постановки. Например, заранее подготовленную сценографию, хореографию, пение, напоминающее греческий хор, а также специфически подобранные костюмы с логотипом клуба. Неформальная атмосфера позволяет свободно выражать эмоции и пережить катарсис.

Ключевые слова: болельщик, элементы театрального представления, Лехия, Гданьск, театр, представление.

E. Benkowska,

Doctoral student at Faculty of Languages,

University of Gdańsk,

Jana Bażyńskiego 8 St. , 80–308, Gdańsk, Poland,

tel.: +48 513638153,

ebenkowska@gmail.com

THE ELEMENTS OF THEATRICAL PERFORMANCE IN SHOW CREATED DURING THE FOOTBALL MATCHES BY THE FANS OF *LECHIA* GDAŃSK

Summary

Purpose. In this article I examine the elements of theatrical performance in shows created by the fans of Lechia Gdansk during the football matches. *Methodology.* I compare the shows created by football fans and the construction of the football stadium with theatrical spectacle and construction of the theatre. *Finding.* A show created by Polish football fans has many features of a theatrical performance, such as stage design involving certain stage props, choreography, chants sung by a group of people reminding the Greek chorus, costumes, moreover, the informal atmosphere allows them to freely express their emotions during a match, and experience a kind of catharsis. *Practical values.* This analysis helps to understand motivations and needs of the football fans subculture. *Results.* The show created by football fans cannot be considered a theatrical performance, as people who come to the theater agree to take the role of silent observers, while and at the stadium fans want to be heard and noticed.

Key words: football fans, football setting, Lechia, Gdańsk, theatre, spectacle.

Надійшла до редакції 12.07.2017 р.